



Põlengust ja kuivendusest räsitud Feodorisoo.

MARKO KOHV

LOODUS: Vanad kuivenduskraavid suretavad sood välja

Feodorisoo pannakse kraavidele paisud ette

■ "Kraavide kinnipanemine ei too teile siia min-
geid üleujutusi," maandasid Eestimaa looduse fon-
di eksperdid läinud nädalal Jaama külas kohali-
ke elanike Feodorisoo taastamisega seotud hirne.

KÜLLI KRIIS
kylili@pohjarannik.ee

Eestis on turbaalasad üsna pal-
ju – maismaast lausa viiendik
–, ent enamik neist on kuiven-
datud ja looduslikke rabasid on
üksna vähe alles jäänud.

Euroopa teiste riikidega
võrreldes on meie sood siiski
küllaltki heas seisus ja see pa-
neb meile vastutuse neid hoi-
da ja taastada.

Eestimaa looduse fond
(ELF) on võtnud koos partneri-
tega Life-projekti raames käsi-
le kuue soola taastamise. Üks
kuuest on Alajõe ja Illuka val-
las asuv Feodorisoo.

Kui keegi plaanib sooga mi-
dagi suuremat toimetada, on
loomulik, et see ümbruskon-
nas elavad inimesed mureli-
kuks muudab. Kuhu ja kuidas
see vesi seal liikuma hakkab?
Kui mõni piiripealne kraav
praegugi kevadel soovett vas-
tu võtta ei suuda, mis siis tule-
vikus saab?

Et seesuguseid hirne maa-
ndada ja kohaliku rahva kõik
küsimused vastuse saaksid,
käivad soode taastajad koha-
peal oma plaanidest aru and-
mas. Sedapuhku tuldi Illuka
valda Jaama külla, kus eks-
perte ootas ees üllatavalt suur
hulk inimesi.

Punkrid ja vana nõop

"Siin ja praegu räägime
Feodorisoo taastamiskava
tööversioonist. Teil kõigil on
võimalik selle kohta oma et-
tepanekuid teha, ootame neid
9. juunini," kutsus projekti-
juht Jüri-Ott Salm kõiki kaa-
sa mõtlema.

Tööd Feodorisoo ei alga
ilmset enne tulevat suve.
Kuuest taastatavast alast on
praegu esimesi töid alustat-
ud üksnes Alam-Pedja kait-
sealal.

"Alguses näeb see halb väl-
ja," näitab Salm pilte tõelisest
songermaast.

"Viis aastat hiljem on asi ju-
ba päris ilus, sootaimestik on
tagasi tulnud," kinnitab järg-
mise pildiga.

See ilus pilt on tehtud küll
Soomes, aga vahet pole – töid
tehakse siin ja seal üsna üh-
temoodi. Meil lihtsalt pole
esimestest kraavisulgemis-
test veel piisavalt palju aas-

TAASTAMISTÖÖD

- * Suletakse 1.1 km kraave, milleks ehitatakse 57 turbapaisu.
- * Maksumus ca 2000 eurot.
- * Positiivne mõju ca 600 hektarile rabale.

Allikas: ELF

taid möödas, et nii ilusaid pil-
te saada.

Üks sootaastajate partne-
reid on MTÜ Arheovisioon.
Mis tähendab, et lisaks lindu-
dele-loomadele-taimedele uu-
ritakse taastamisele mineva-
tes soodes ka arheoloogiat.
Feodorisoo üritati leida vanu
asulakohti, aga leiti üksnes tei-
se maailmasõja aegseid punk-
reid. Ja üks vana metallnõop,
mis pärineb tõenäoliselt eel-
mise sajandi algusest. Vana-
de taliteede asukohad määra-
ti ka ära.

"Me kogume soode kohta ka
vanu rahvajutte ja pärimust,
kui teil on meile midagi sellist
rääkida, võtame tänuga vastu,"
ütles Salm.

Eesti kirjandust on nad soo-
dega seostatut samuti analüü-
sinud. Sellest tuli välja, et eel-
mise sajandi alguses soid kar-
deti, sajandi keskpaigas valit-
ses industriaalne lähenemine
ning tänapäeval väärtustatak-
se soode ilusaid kooslusi.

Kõiki kraave ei suleta

"Rääkige juba sellest, mida
te seal soos tegema hakkate,"
pahandab kohalik mees pika
sissejuhatuse peale.

Jutule lisab pikkust vaja-
dus esinejate eestikeelne jutt
jooksvalt vene keelde üm-
ber panna. Julia Kropatševa
keskkonnaametist saab selle-
ga mängleva kergusega hak-
kama, aga aega kulub sellegi-
poolest rohkem.

"Enamiku tööd teeme eks-
kavaatorite abiga," manab
Salm järjekordsed pildid ek-
raanile. "Mõnel pool kaasame
turvapaiseid ehitama ka vaba-
tahtlikke, aga Feodorisoo kä-
sitsi paise ei tee."

Paisude ehitamisele kulub
kõige eelneva taustal vaata et
kõige vähem aega, ettevalmis-
tustööd – et saada selgust, mi-
da ja kus ja kuidas teha – kes-
tavad märksa pikemalt.

"Peame aru saama, milli-



"Vanu asulakohti arheoloogid Feodorisoo ei leidnud, küll aga määrati vanade taliteede asukohad," esitles Jüri-Ott Salm üsna värskelt valminud kaarti.

MATTI KÄMÄRÄ

FEODORISOO

- * Agusalu looduskaitseala umbes 577 ha suurune lõunapoolne osa.
- * Tekkinud Ürg-Peipsi järve luidetevaheliste madalaveeliste nõgude kinnikasvamisel.
- * Nimi tuleneb soo lääneserval paikneva Feodorovi saare nimest, mis on kantud juba Jaama mõisa 1801. aasta kaardile.
- * Kaitsekorrald sihtkaitsevöönd, mille kaitse-eesmärk on tagada ökosüsteemide areng üksnes loodusliku protsessina.
- * Arengut mõjutavad möödunud sajandil kaevatud kraavid, mistõttu kunagisele lageraba alale on tekkinud puistu ning halvenenud seal pesitsevate kahlajate elutingimused.
- * Suurim viimastel aastatel põlenud rabamassiiv Eestis: 2006. aasta juulis puhkenud põleng kattis 1235 ha suuruse soola, millest 800 ha moodustas rabapõleng.

Allikas: Vikipeedia

ses seisundis on soo praegu,
milline oli ta enne ja millise-
na tahame teda näha," selgitab
tööd kavandanud ekspert Mar-
ko Kohv.

Külamajasse kogunenud
seltskonnal on omavahel aru-
tamist nii palju, et tõlk peab
paluma neil pisut vaiksemalt
olla – ei saa ju tõlkida, kui ei
kuule, mida esineja räägib.

"See pole paha pärast, siin
on puha vanad mehed, pool-
kurdid, nad ei saa ise arugi,
et kõvasti räägivad," muheleb
üks tibake noorem ja ilmselt
parema kuulmisega mees.

Vaiksemaks siiski võetak-
se.

"Kõiki kraave me sulgeda
ei saa, sest kaitsealast välja-
poole ja eramaadele meie teg-
emiste mõju ulatuda ei tohi,"
võtab Marko Kohv jutujärje
jälle üle.

Kaardil on sulgemisele mi-
nevad kraavid helesinist, lah-
ti jäävad tumesinist värvi. Ja
üks roosakaslilla jupp, mil-

le võiks soo seisukohalt kin-
ni panna, aga seal taga on era-
maa ja omanik peab nõus ole-
ma.

Maomanik juhtub ise kohal
olema ja teatab otsustavalt, et
tema sulgemisega nõus ei ole.

"Kui te nõus ei ole, siis me
kinni ei pane," ei hakka Kohv
prouat ümber veenma.

Kinni ei panda ka piirikraa-
ve, mille sulgemine mõjutaks
kaitsealast väljapoole jäävaid
maid.

90 aastat vanad kraavid

ELFil on Eesti soode sei-
sundist päris hea ülevaade.
Need kuus ala, mis taastami-
sele lähevad, uuriti-uuritakse
veel eraldi ja põhjalikult üle:
kraavivõrgud, elupaigad, lin-
nud, kiilid, kahepaiksed ja lib-
likad, arheoloogia ja kultuuri-
pärand.

"Sel sada aastat vanal kaar-
dil Feodorisoo veel kraave ei
ole," näitab Marko Kohv.

Järgmisel, 1923. aastast pä-

rit kaardil on kraavid juba ole-
mas.

Seega võib kraavide vanu-
seks öelda 90 aastat ja selle
ajaga on need sood väga tuge-
valt mõjutanud.

"Et me pärast siin paatidega
ringi ei pea hakkama sõitma..."
kostab kuulajate seast kahtlus-
t arvamus.

"Inimesed küsivad alati,
kust me teame, kuhu see vesi
pärast minema hakkab ja et
see minu metsa ei tule," nen-
dib Marko Kohv. "Selle teada-
saamiseks kasutame kõrgus-
mudeleid, mille järgi näeme,
kuhu vesi jookseb. Feodori-
soo on kõrgem, nagu kuppel,
ja kui kraave ei oleks, jook-
seks vesi kõrgemast kohast
alla jõeni," veab Kohv näpu-
ga mööda ekraanile mana-
tud mudelit. "Paisudega tõs-
tame soos veetaseme kõrgem-
ale, maapinnale lähemale,
aga me ei tekitata sinna mingi
järve. Tulemus on lõpuks
selline, nagu soos ikka: märg,
aga mitte järv."

"Miks need kraavid omal
ajal üldse tehti?" küsib keegi.

"Me nii kaugeid asju täp-
selt ei tea, aga tavaliselt tehti
need metsa parema kasvamine
jaoks. Ja siis sai üsna kiiresti
selgeks, et raba peal õiget met-
sa ikka kasvama ei hakka."

"Kui on rohke lumega tal-
ved, siis ei suuda äärmised
kraavid praegugi kevadel
vett vastu võtta. Kui te veel
osa kraave kinni panete, tuleb
kevadepäris uputus," ei taha
rahva umbusk taanduda.

"Meie projekt seda ei mõju-
ta," kinnitab Marko Kohv. "Kui
kraavid kinni paneme, liigub

vesi soo pealt alla aeglasemalt
kui praegu mööda kraave."

Rabaelanike elu muutub paremaks

Rabas elavaid liike uurinud
Voldemar Rannap Tartu ülikoo-
list räägib, et esiteks taheti tea-
da, keda, kust täpselt ja kui ar-
vukalt seal leida võib, teiseks
prognoositi, kuidas taastamis-
tööd neile mõjuda võiksid.

"Rabakonn sigis massiliselt
kopra üleujutusosal ja siirde-
soo üleujutustes, mitte kraa-
vides. Rohukonna leiti ainult
kopraüleujutusosal. Seega kon-
nade pole kraavid olulised;
nende sulgemine suurendab
aga üleujutusosalid ja just seal
konnad elavad."

Ka kiilivastseid ja -valmi-
kuid oli kraavides oluliselt vä-
hem kui üleujutusosaladel.

Urmas Sellis Tartu ülikoo-
list pakub hakatuseks välja,
et võib oma linnujutu ka vene
keeles maha rääkida.

Sellis on kotkaid otsides ja
rõngastades vene keelt harju-
tanud nii Ida-Virumaal kui Ve-
nemaal. Täitsa kenasti tuleb
välja.

Jutu sisu on, et metsisemän-
gud on Feodorisoo lääne-
ja idaosas; et rabapüüd küll otsi-
ti, aga ei leitud – Eestist on see
lind peaaegu kadunud, leviala
piirduki ainult Ida-Virumaa-
ga. Ja veel, et kraavide sulge-
mine muudaks nii metsise, ted-
re kui rabapüü jaoks elupaiku
paremaks ning kui endistelt la-
gealadelt puistu eemaldada, so-
biks soo toitumislaks kalju- ja
pesapaigaks kalakotkale.

Päevalblikaid alles haka-
takse uurima.